

Dr Ewa Mazur-Wierzbicka

Katedra Mikroekonomii

Uniwersytetu Szczecińskiego

Miejsce zrównoważonego rozwoju w polskiej i unijnej polityce ekologicznej na początku XXI wieku

KONCEPCJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU – ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Koncepcja zrównoważonego rozwoju odegrała w drugiej połowie XX wieku olbrzymią rolę w kształtowaniu sposobu myślenia o wzajemnych stosunkach pomiędzy społeczeństwem, gospodarką i zasobami środowiska przyrodniczego¹. Opiera się ona na założeniu, iż istnieje rozwiązanie kompromisowe między dalszym rozwojem ekonomicznym a zachowaniem środowiska w jak najlepszym stanie. Szczególną uwagę przypisuje ona istnieniu współzależności rozwoju ekonomicznego społeczeństwa i jakości środowiska. Daje ona światu możliwość zachowania istniejących walorów środowiskowych, w znacznym stopniu ma wpływ na ograniczenie zanieczyszczenia, degradacji środowiska przyrodniczego, które w wieku XX zostało przez człowieka bardzo „naruszone”. Jej realizacja z jednej strony jest wymogiem czasu, z drugiej zaś świadczy o naszej odpowiedzialności za przyszłe pokolenia.

Mimo wieloletniej dyskusji samo pojęcie zrównoważonego rozwoju nie jest do tej pory precyzyjnie zdefiniowane. Od początku lat 90. XX wieku ulega ono zmianie pod wpływem nowych wyobrażeń, u których podstawy leży między innymi uwzględnianie ekonomicznych, ekologicznych, socjalnych celów, sposobów obserwacji zjawisk i szerokich możliwości harmonizacji określonych wymiarów, celów. Najprościej ekorozwój oznacza rozwój lub wzrost społeczno-gospodarczy uwzględniający wymogi ekologiczne. Najczęściej przytaczaną definicją trwałego rozwoju jest definicja zawarta w raporcie „Nasza wspólna

¹ Pojęcie ekorozwoju sformułowane na I Konferencji ONZ „Środowisko i rozwój” w Sztokholmie w r. 1972 kojarzono z uznawaniem wyższości kwestii środowiskowych kosztem rozwiązywania problemów społecznych i ekonomicznych. W literaturze polskiej możemy spotkać się z określeniem ekorozwoju jako rozwój zrównoważony, trwały rozwój (ang. sustainable development) i w takim rozumieniu po raz pierwszy użyto je w dokumentach oficjalnych w „Światowej Strategii Ochrony Przyrody” w 1980 roku, określając również zasady ekorozwoju. Autorka niniejszej pracy posługiwać będzie się zamiennie terminami trwały rozwój, zrównoważony rozwój, ekorozwój.

przyszłość” – „*Our common future*” (Raport Brundtland)², w którym ekorozwój zdefiniowano wówczas jako „...rozwój gospodarczy i społeczny, który zapewni zaspokojenie potrzeb współczesnej generacji bez ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą mogły zaspokoić swoich potrzeb, naruszania możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń, pozwalając jej na wybór stylu życia”³. W raporcie stwierdzono także, iż zrównoważony rozwój powinien być uznany za cel polityki rządów wszystkich państw. I rzeczywiście wiele krajów świata przyjęło koncepcję ekorozwoju za podstawę swojej polityki ekologicznej.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju znalazła swój wyraz w pracach wielu organizacji, ujęta została w wielu dokumentach (np. „Deklaracja z Rio w sprawie środowiska i rozwoju”, „Globalny program działań – Agenda 21”)⁴, była tematem wiodącym konferencji ONZ. Pomimo że np. postanowienia przyjęte w Agendzie 21 nie zostały w pełni zrealizowane, to jednak kraje nie odeszły od koncepcji zrównoważonego rozwoju. Dowodem na to jest fakt powstawania w latach 1992–2000 nowych idei realizacji zasad ekorozwoju: mnożnik cztery, przestrzeń ekologiczna, programy narodowe.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W POLSCE

Także w Polsce od roku 1989, czyli od czasu, kiedy zaczęły zachodzić zmiany systemowe, ochronie środowiska przypisuje się coraz większe znaczenie. Podczas obrad „Okrągłego Stołu” w roku 1989 została opracowana i przyjęta przez rząd w roku 1990 Polityka Ekologiczna Państwa. Dokument ten wprowadzono w życie Uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 maja 1991 roku. Użyto w nim terminu „ekorozwój”, odnosząc go do szczybla narodowego i definiując to pojęcie jako podporządkowanie potrzeb i aspiracji społeczeństwa i państwa możliwościom, jakie daje środowisko, którym dysponujemy⁵.

² *Our Common Future*, Oxford University Press, The World Commission on Environmental and Development, Oxford 1987. Polski przekład to: *Nasza wspólna przyszłość*, PWE, Warszawa 1991.

³ Cyt. za: D. Wortmann, *Von der Vision zur Strategie: Grundelemente und Entwicklungsmuster einer Politik der Nachhaltigkeit*, [w:] *Sustainable Development – Utopie oder realistische Vision?*, M. Sebaldt (Hg.), Verlag Kovac, Hamburg 2002, s. 95. Od tego czasu pojęcie ekorozwoju zaczęło robić „karierę” w nauce i polityce, jak też funkcjonować w świadomości społecznej.

⁴ Plan Agendy 21 zob.: M. Sebaldt, *Von den Zinsen leben, nicht von der Substanz: Problemhintergrund und Entwicklung der Idee der Nachhaltigkeit*, [w:] *Sustainable Development...*, wyd. cyt., s. 42.

⁵ Pojęcie *zrównoważonego rozwoju* zdefiniowano już w ustawie o ochronie i kształtowaniu środowiska z dnia 31 stycznia 1980 roku (Dz.U. 94.49.196, z późn. zm.). W artykule 3.3a stwierdza się, że: rozwój zrównoważony, to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli – zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych.

W Polityce Ekologicznej Państwa z 1991 roku jako jeden z głównych celów (choć niewskazany bezpośrednio w dokumencie sejmowym) przyjęto praktyczne wdrożenie zrównoważonego rozwoju. Odnosząc się krytycznie do uchwały Sejmu z 1991 roku, podkreśla się, iż wbrew zaleceniom Agendy 21 zostało pominięte zobowiązanie, iż poprzez ekorozwój winno się zwalczać ubóstwo, tworzyć miejsca pracy i podwyższać stopień zamożności społeczeństwa⁶. Również w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej znaleźć można szereg postanowień, które w sposób bezpośredni odnoszą się do ochrony środowiska (np. art. 31 ust. 3, art. 68 ust. 4, art. 78 ust. 232 i inne). W tym przypadku największe znaczenie ma jednak art. 5 Konstytucji RP, który stanowi, iż „Rzeczpospolita Polska (...), strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. W preambule Konstytucji czytamy⁷: „Rzeczpospolita Polska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, oznaczającą dążenie do:

- zachowania możliwości odtwarzania się zasobów naturalnych,
- racjonalnego użytkowania zasobów nieodnawialnych i zastępowania ich substytutami,
- ograniczenia uciążliwości dla środowiska i nieprzekraczania granic wyznaczonych jego odpornością,
- zachowania różnorodności biologicznej,
- zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa ekologicznego,
- tworzenia podmiotom gospodarczym warunków do uczciwej konkurencji w dostępie do ograniczonych zasobów i możliwości odprowadzania zanieczyszczeń,

zapewnia ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska stanowiącego dobro ogólnonarodowe oraz tworzy warunki sprzyjające urzeczywistnieniu prawa obywateli do równoprawnego korzystania z wartości środowiska”.

Obecnie szczegółowo polską politykę ochrony środowiska określają kolejne dokumenty o tytule „Polityka Ekologiczna Państwa”. Najnowszy dokument to II Polityka Ekologiczna Państwa – opracowana w latach 1999–2000⁸, w której, tak

⁶ C. Więckowski, *Polityka ekologiczna państwa. Priorytety, instrumenty prawne, planowanie działania*, „Problemy Ekologii” 1998, nr 4.

⁷ R. Paczuski, *Zrównoważony rozwój jako zadanie współczesnego państwa oraz rola polityki i prawa w jego realizacji*, [w:] *Planowanie, Zarządzanie i Ochrona Środowiska*, A. Kowalkowski, M. Żygało (red.), Wyd. Politechniki Świętokrzyskiej, Kielce 1998.

⁸ Jako realizacja ustaleń ustawy z 27.04.2001 roku „Prawo ochrony środowiska” (Dz.U. Nr 62, poz. 627 i Nr 115, poz. 1129 oraz z 2002 roku Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271), która z art. 13–16 wprowadza obowiązek przygotowania i aktualizowania co 4 lata polityki ekologicznej państwa powstała „Polityka ekologiczna państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010”. Zob.: *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010*, Warszawa, grudzień 2002.

jak w przypadku Polityki Ekologicznej Państwa z 1991 roku podstawę stanowi zrównoważony rozwój. Zaznaczone jest to już w I rozdziale dokumentu „Założenia wyjściowe”, gdzie za najważniejszą, wiodącą spośród wielu wymienionych zasad II Polityki Ekologicznej Państwa uznaje się zasadę zrównoważonego rozwoju. Za główne założenie tej zasady przyjęto równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych oznaczające konieczność integrowania zagadnień ochrony środowiska z polityką w poszczególnych dziedzinach gospodarki.

Należy zaznaczyć, że II Polityka Ekologiczna Państwa stanowi ciągłość podejmowanych działań na rzecz ochrony środowiska po urynkowaniu gospodarki w Polsce – podkreślenie tej ciągłości przejawia się w samym sformułowaniu „druga”. Do II Polityki Ekologicznej Państwa opracowano w 2002 roku Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002–2010⁹, który ma charakter operacyjny, tzn. wskazuje terminy i wykonawców konkretnych zadań (pakietów) przewidzianych do realizacji zgodnie z przyjętą polityką państwa na lata 2002–2010, zawiera oszacowania, niezbędne nakłady i źródła finansowania.

W II Polityce Ekologicznej zostało sformułowanych szereg celów głównych i szczegółowych. Za cele główne przyjęto: zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju z punktu widzenia mieszkańców, dostępności zasobów przyrodniczych oraz bezpieczeństwa istniejącej infrastruktury społecznej; wdrożenie modelu rozwoju pozwalającego na skuteczne zarządzanie dobrami przyrody tak, aby skala ich wykorzystywania nie stanowiła zagrożenia dla ich jakości i trwałości; wytyczenie podstaw dla strategii zrównoważonego rozwoju kraju. Przyjęte cele szczegółowe odnoszą się do 3 horyzontów czasowych. Można je podzielić na:

- krótkookresowe (lata 2002–2003) – koncentrowały się one na przygotowaniu Polski do członkostwa w Unii Europejskiej,
- średniookresowe (orientacyjnie do 2010–2012 roku) – dotyczą zadań całociosciowego wdrożenia prawa ochrony środowiska Unii Europejskiej¹⁰,
- długookresowe (do ok. 2025 roku) – cele te stanowią przesłanki dla perspektywicznej strategii zrównoważonego rozwoju¹¹.

⁹ Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002–2010, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, listopad 2002.

¹⁰ Obok kwestii formalnej pojawia się tutaj kwestia praktyczna w postaci okresów przejściowych nawet do roku 2015 szczególnie w dziedzinach wymagających znacznych inwestycji, jak np. ochrona wód, powietrza.

¹¹ Zob. szerzej: S. Kozłowski, *Kompleksowa ocena ochrony środowiska do roku 2020–2025 i ocena minimalnych potrzeb inwestycyjnych oraz działań*, [w:] *Strategia rozwoju Polski do roku 2020*, t. II, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa 2001.

Pomocą przy realizacji długookresowych celów szczegółowych jest drugi po II Polityce Ekologicznej Państwa programowy dokument obowiązujący w Polsce, związany ze zrównoważonym rozwojem zatytułowany „Polska 2025 – Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju”. Konieczność opracowania tej Strategii wynikała z Rezolucji Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 marca 1999 roku¹², która zobowiązała rząd do przedłożenia w terminie do 30 czerwca 1999 roku stosownego dokumentu określającego kierunki rozwoju kraju w okresie do 2025 roku. Rezolucja podkreślała, że ... *pojęcie „zrównoważonego rozwoju” oznacza taki model rozwoju, w którym zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych oraz potrzeb przyszłych pokoleń traktowane będzie równoprawnie...* wyrażała także oczekiwanie Sejmu, że Strategia ...*łączyć będzie, w sposób harmonijny, troskę o zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego narodu z postępowaniem cywilizacyjnym i ekonomicznym, będącym udziałem wszystkich grup społecznych.* Cel i zakres działania Strategii określono jako: „Opracowanie Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski służyć powinno przede wszystkim stworzeniu warunków dla takiego stymulowania procesów rozwoju, aby w jak najmniejszym stopniu zagrażały one środowisku. Konieczne jest w związku z tym sukcesywne eliminowanie procesów i działań gospodarczych szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi, promowanie sposobów gospodarowania „przyjaznych środowisku” oraz przyspieszanie procesów przywracania środowiska do właściwego stanu, wszędzie tam, gdzie nastąpiło naruszenie równowagi przyrodniczej. Realizacja tych postulatów nie może jednak jednocześnie powodować niepożądanego zmniejszania tempa wzrostu gospodarczego, ani poszerzać marginesu ubóstwa, czyli pogłębiania lub powstawania nowych napięć społecznych i zagrożeń ekonomicznych. (...) Strategia nie może przy tym zastąpić ani dublować ściśle specjalistycznych polityk, strategii i programów sektorowych, z ich własnym instrumentarium, aktorami i horyzontami czasowymi. Wyznacza ona natomiast kierunki i ramy dla rozwoju tych sektorów. Polityki sektorowe powinny zatem stanowić rozwinięcie i uszczegółowienie zasad, kierunków i celów określonych w Strategii”.

W Strategii przyjęto 25-letni horyzont czasowy realizacji celów istotnych dla strategicznych kierunków działania w nurcie zrównoważonego rozwoju. Odpowiada to zmianie trzech pokoleń, jako pierwsze przyjmując pokolenie obecnie żyjące. Mając na uwadze, że ekorozwój jest procesem, a nie wymiernym i umiejscowionym w czasie konkretnym celem, który ma trwać przez lata, a być może nawet wieki realizacja Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski musi obejmować co najmniej dwa etapy:

¹² Zob.: *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku*, Wytyczne dla resortów, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 1999.

Etap I – okres wzajemnego równoważenia przebiegu oraz społeczno-gospodarczych i środowiskowych skutków procesów rozwoju kraju, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności gospodarki do dynamicznego wzrostu, umożliwiającego Polsce dołączenie w możliwie krótkim czasie do grona krajów wysoko rozwiniętych;

Etap II – okres podtrzymywania uzyskanej równowagi pomiędzy kluczowymi komponentami procesów rozwoju, a w szczególności zrównoważenia rozwoju gospodarczego, rozwoju społecznego i szeroko pojętej sfery ochrony środowiska, przy zachowaniu zdolności gospodarki do zaspokajania tradycyjnych i pojawiających się w przyszłości potrzeb społecznych, w odniesieniu do jak najszerzszych grup obywateli, w zgodzie z zasadami równości i sprawiedliwości społecznej.

Postęp we wdrażaniu i realizacji celów Strategii Zrównoważonego Rozwoju można będzie zmierzyć, ocenić wykorzystując odpowiednie wskaźniki zrównoważonego rozwoju (społeczno-ekonomiczne, presji na środowisko i stany środowiska, aktywności organów władzy państwowej i społeczeństwa).

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W UE

Polityka ekologiczna Unii Europejskiej, a wcześniej Wspólnoty Gospodarczej zawierała się w tworzonych programach dotyczących ochrony środowiska. Programy te opisywały podstawowe kierunki działania w tym zakresie, jak też stanowiły inspirację do powstawania aktów normatywnych.

Tabela 1

Programy działań Unii Europejskiej w latach 1973–2000

Numer programu	Okres obowiązywania	Cel
1	2	3
I	1973–1975	Był skupiony na strategii kontroli zanieczyszczeń. Ówczesna Polityka Środowiskowa Wspólnoty Europejskiej opierała się na „stosowaniu działań zapobiegawczych, dążeniu do neutralizacji źródeł zanieczyszczeń, likwidacji szkód w środowisku (włącznie ze stosowaniem kar dla sprawców zanieczyszczeń oraz zmuszaniem ich do pokrywania kosztów spowodowanych szkód)”. Celem było zachowanie, ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego ze względu na zdrowie człowieka. Zaczęto również przywiązywać dużą wagę do racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.
II	1976–1981	Oprócz celów poprzednich skoncentrowano się także na redukcji zanieczyszczeń.

1	2	3
III	1982–1986	Uznano w nim, że zasoby naturalne stanowią podstawę rozwoju gospodarczego i zalecały przy ich wykorzystywaniu przestrzeganie zasad ochrony środowiska.
IV	1987–1992	W tym okresie zmienia się filozofia patrzenia na środowisko. Zamiast działań zmierzających do ograniczenia negatywnych skutków działalności człowieka (tzw. filozofia końca rury) położono szczególny nacisk na działania zapobiegające zanieczyszczeniu środowiska.
V	1993–2000	To Program, w którym uznano za naczelną zasadę obowiązującą nie tylko UE, ale i cały świat regułę pogodzenia rozwoju cywilizacyjnego z ochroną środowiska.

Źródło: J. Zamojski, *Podstawy zarządzania ochroną środowiska dla studentów kierunków ekonomicznych*, Wyd. WZiA Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce 2001, s. 8.

Podczas szczytu w Dublinie w czerwcu 1990 roku zrównoważony rozwój stał się zasadą ustrojową Unii Europejskiej (UE) i jednym z podstawowych zadań UE, którego realizacja wymaga prowadzenia polityki ochrony środowiska. W świetle postanowień Traktatu o Unii Europejskiej podpisanego w Maastricht 7 lutego 1992 roku, w Konstytucji Unii Europejskiej zaakcentowane zostało wejście Wspólnoty Europejskiej na drogę zrównoważonego rozwoju. Wprowadzono wówczas do art. 2 JAE niezwykle ważną poprawkę, w której wskazano, że harmonijny i wyważony rozwój działalności gospodarczej, zrównoważony i nieinflacyjny wzrost ma się odbywać z poszanowaniem środowiska. Wiązało się to ze stanowiskiem szefów państw i rządów Wspólnoty, którzy problem zrównoważonego rozwoju uznali za wyzwanie lat 90. XX wieku. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w roku 1993 zaczął obowiązywać V Program, który bezpośrednio odnosił się do zrównoważonego rozwoju, co mocno zaakcentowano już w samym tytule dokumentu: „Na drodze do zrównoważonego rozwoju. Polityka i program działania Wspólnoty Europejskiej w dziedzinie środowiska i zrównoważonego rozwoju”. Zgodnie z tytułem, Program ten określał zarówno cele, zasady, jak i ogólne ramy działań dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, a także wyznaczał ogólne ramy dla wprowadzenia w życie zaleceń Agendy 21. W Programie tym szczególnie zaakcentowana została problematyka dotycząca nadmiernej eksploatacji zasobów, przeciwdziałania prowadzeniu działalności gospodarczej niekorzystnie wpływającej na stan środowiska naturalnego, wprowadzania skutecznych narzędzi ochrony środowiska.

Konsekwencją tego wydaje się być uznanie postanowienia o zrównoważonym rozwoju za zadanie całej Unii Europejskiej, co zamieszczono w Traktacie Amsterdamskim z 2 października 1997 roku, który wszedł w życie 1 maja 1999 roku. „Zdecydowanie popierać społeczny i gospodarczy postęp swoich ludów, uwzględniając zasadę zrównoważonego rozwoju, zgodnie z którą w ramach re-

alizowanego rynku wewnętrznego ma być wzmocniana spójność i ochrona środowiska oraz realizowana polityka zapewniająca, aby postępowi w integracji gospodarczej towarzyszył równoległy postęp w innych dziedzinach¹³.

Obecnie w UE obowiązuje VI Program „Nasza przyszłość, nasz wybór”, który opracowany został na lata 2001–2010. Jest on niejako kontynuacją Programu V, jednak ukierunkowano go bardziej strategicznie, gdyż postuluje zaangażowanie całego społeczeństwa w poszukiwanie nowych, skuteczniejszych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska. Określa on cztery obszary o szczególnym znaczeniu dla ochrony środowiska: zmiany klimatyczne, przyroda i bioróżnorodność, środowisko naturalne i zdrowie, zasoby naturalne i odpady.

Działalność w zakresie ochrony środowiska prowadzona przez Wspólnotę pozwoliła na stworzenie kilku zasad stanowiących wytyczne na rzecz polityki i prawa ochrony środowiska. W szczególności należy przywołać tu art. 174 ust. 2 Traktatu o Wspólnocie Europejskiej, który brzmi: „Wspólnotowa polityka dotycząca środowiska naturalnego, uwzględniając zróżnicowaną sytuację poszczególnych regionów, zmierza do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony. Opiera się ona na zasadach przezorności i zapobiegania u źródła naruszeniom środowiska naturalnego, jak również na zasadzie zanieczyszczający płaci”¹⁴.

Istotny jest sposób ujmowania przez Wspólnotę zrównoważonego rozwoju, który w europejskim prawie wspólnotowym odnosi się nie tylko do polityki ekologicznej UE, ale rozumiany jest szerzej i dotyczy każdej innej polityki, różnych sektorów gospodarki (energia, transport, rolnictwo itd.). Prawo wspólnotowe uznało ekorozwój za warunkujący cały rozwój ekonomiczny i społeczny. Ochrona środowiska, której podstawą jest również trwały rozwój musi być przez Wspólnotę uwzględniana we wszystkich sferach aktywności oraz na każdym etapie prowadzonych przedsięwzięć, działalności tzn. od ich planowania poprzez przygotowanie, aż po realizację¹⁵. Dlatego też w prawie europejskim zasada zrównoważonego rozwoju nie jest wymieniana jako zasada dotycząca zagadnień ochrony środowiska, gdyż odnosi się ona nie tylko do ochrony środowiska, ale do całego systemu prawa.

W Polsce natomiast ekorozwój często (nie zawsze) kojarzony i odnoszony jest tylko i wyłącznie do ochrony środowiska, brakuje jego odniesienia np. do działalności produkcyjnej, sfery społecznej. Taka sytuacja nie jest jednak cha-

¹³ G. Van Calster, S. J. Berwin, K. Deketelaere, *The Intergovernmental Conference and Greening the EU Treaty*, „European Environmental Law Review”, Amsterdam styczeń 1998 r., s. 14.

¹⁴ M. Górski, *Projekt ustawy o ochronie środowiska w procesie dostosowania prawa polskiego do standardów Unii Europejskiej*, „Prawo i Środowisko” 2000, nr 3, s. 54–55.

¹⁵ J. Sozański, *Standardy zrównoważonego rozwoju i wspólnotowej polityki ochrony środowiska na tle obowiązków państw kandydujących do Unii*, [w:] *Zasada zrównoważonego rozwoju w prawie i praktyce ochrony środowiska*, Warszawa 2002, s. 92.

rakterystyczna tylko dla Polski, ma również miejsce w innych systemach krajowych.

PERSPEKTYWY EKOROZWOJU

W wieku XXI w zależności od stopnia realizacji koncepcji ekorozwoju przewiduje się możliwość spełnienia jednego z trzech wariantów:

1. Stopniowa i konsekwentna realizacja założeń zrównoważonego rozwoju przewidywana na cały XXI wiek. Na koniec XXI wieku wyrównany byłby poziom życia na całym świecie, co gwarantowałoby dalszy harmonijny rozwój naszej cywilizacji.
2. Utrzymanie *status quo* w zakresie gospodarki i stosunków społecznych (kontynuacja). Wywołałoby to wzrost niezrównoważonej gospodarki zasobami przyrody, wzrost zanieczyszczeń, narastanie napięć społecznych (wzrost migracji).
3. Przyspieszenie procesów „nierównej” globalizacji, pogłębiającej niezrównoważoną gospodarkę światową, degradację środowiska oraz nierówności społeczne zarówno w krajach Północy, jak i między Północą a Południem. Oznaczałoby to załamanie się gospodarki i stosunków społecznych (taki stan rzeczy przewidywany był już w prognozie z 1972 roku)¹⁶.

Który z tych trzech wariantów jest najbliższy realizacji – trudno stwierdzić. Wiadomo jednak, że jeśli nie zostaną podjęte działania prowadzące do wyrównania poziomu życia na świecie, trudno będzie mówić o właściwej realizacji koncepcji ekorozwoju. Obecnie mamy do czynienia z sytuacją, gdzie 20% ludności świata zużywa aż 80% globalnych zasobów. Gdyby zatem wszystkie kraje świata chciały żyć zgodnie ze standardem obowiązującym w krajach bogatych, wówczas potrzeba byłoby pięciu globów ziemskich będących źródłem zasobów naturalnych i miejscem gromadzenia odpadów. Można zatem wyciągnąć wniosek, iż degradacja ekologiczna związana jest ściśle z sytuacją ekonomiczną i społeczną. Uwarunkowania takiego stanu mogą być dwojakie. Jako pierwsze jawią się sukces i przewaga ekonomiczna (kraje bogate dysponują dużą siłą ekonomiczną i polityczną, znacznie eksploatując zasoby naturalne, doprowadzając do ich szybkiego zużycia, zaburzając tym samym równowagę ekologiczną). Drugim uwarunkowaniem jest marginalizacja społeczna oraz brak możliwości oddziaływania społecznego (kraje biedne bez siły nabywczej). Aby przy takim stanie faktycznym można było dążyć do pełnej realizacji koncepcji zrównowa-

¹⁶ D. H. Meadows, D. L. Meadows, J. Randers, W. W. Behrens, *Granice wzrostu*, PWE, Warszawa 1993.

zonego rozwoju konieczne wydaje się doprowadzenie do racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi w krajach uprzemysłowionych – bez uszczuplenia istniejącego w nich dobrobytu i sprawiedliwości społecznej oraz zwiększenie zużycia zasobów naturalnych przez kraje rozwijające się (zwiększenie to musi jednak być mniejsze niż w przypadku krajów uprzemysłowionych w czasie ich historii gospodarczej)¹⁷.

ZAKOŃCZENIE

Należy pamiętać, że rozwój zrównoważony nie stanowi wyznaczonego i wymiernego celu – granicy, do której musimy dojść. Jest procesem rozłożonym na lata (a być może i wieki) i pokolenia.

Jest to szansą dla obecnego, a nade wszystko dla przyszłych pokoleń, gdyż jeśli na współczesnym etapie gospodarki rozpocznie się rzeczywiste realizowanie koncepcji ekorozwoju załamanie ekologiczne, gospodarcze i społeczne zostanie bardzo oddalone w czasie, z założeniem jego całkowitej eliminacji (wersja najbardziej optymistyczna).

Analizując procesy gospodarcze zachodzące w UE, jak też w Polsce – jej nowym członku – można stwierdzić, że koncepcja ekorozwoju została już na dobre zapoczątkowana i jest rozwijana, chociaż w dużej mierze bardziej teoretycznie (w dokumentach i deklaracjach) niż praktycznie (praktyka gospodarcza). Ważne jest, że stała się ona zasadą ustrojową całej UE, a poszczególne kraje Wspólnoty przyjęły ją za podstawę swoich krajowych polityk ekologicznych.

LITERATURA

- Calster G., Berwin S. J., Deketelaere K., Amsterdam, *The Intergovernmental Conference and Greening the EU Treaty*, „European Environmental Law Review” styczeń 1998 r.
- Górski M., *Projekt ustawy o ochronie środowiska w procesie dostosowania prawa polskiego do standardów Unii Europejskiej*, „Prawo i Środowisko” 2000, nr 3.
- Kośmicki E., *Zrównoważony rozwój w warunkach globalnych zagrożeń i integracji europejskiej*, [w:] *Zrównoważony rozwój – doświadczenia polskie i europejskie*, S. Czaja (red.), Wyd. I-Bis Wrocław, Wrocław 2005.
- Kozłowski S., *Kompleksowa ocena ochrony środowiska do roku 2020–2025 i ocena minimalnych potrzeb inwestycyjnych oraz działań*, [w:] *Strategia rozwoju Polski do roku 2020*, t. II, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa 2001.

¹⁷ Zob. szerzej: E. Kośmicki, *Zrównoważony rozwój w warunkach globalnych zagrożeń i integracji europejskiej*, [w:] *Zrównoważony rozwój – doświadczenia polskie i europejskie*, S. Czaja (red.), Wyd. I-Bis Wrocław, Wrocław 2005, s. 227–248.

- Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J., Behrens W. W., *Granice wzrostu*, PWE, Warszawa 1993.
- Our Common Future*, Oxford University Press, The World Commission on Environmental and Development, Oxford 1987. Polski przekład to: *Nasza wspólna przyszłość*, PWE, Warszawa 1991.
- Paczuski R., *Zrównoważony rozwój jako zadanie współczesnego państwa oraz rola polityki i prawa w jego realizacji*, [w:] *Planowanie, Zarządzanie i Ochrona Środowiska*, A. Kowalkowski, M. Żygało (red.), Wyd. Politechniki Świętokrzyskiej, Kielce 1998.
- Sebaldt M., *Von den Zinsen leben, nicht von der Substanz: Problemhintergrund und Entwicklung der Idee der Nachhaltigkeit*, [w:] *Sustainable Development – Utopie oder realistische Vision?*, M. Sebaldt (Hg.), Verlag Kovac, Hamburg 2002.
- Sozański J., *Standardy zrównoważonego rozwoju i wspólnotowej polityki ochrony środowiska na tle obowiązków państw kandydujących do Unii*, [w:] *Zasada zrównoważonego rozwoju w prawie i praktyce ochrony środowiska*, Warszawa 2002.
- Więckowski Cz., *Polityka ekologiczna państwa. Priorytety, instrumenty prawne, planowanie działania*, „Problemy Ekologii” 1998, nr 4.
- Wortmann D., *Von der Vision zur Strategie: Grundelemente und Entwicklungsmuster einer Politik der Nachhaltigkeit*, [w:] *Sustainable Development – Utopie oder realistische Vision?*, M. Sebaldt (Hg.), Verlag Kovac, Hamburg 2002.
- Zamojski J., *Podstawy zarządzania ochroną środowiska dla studentów kierunków ekonomicznych*, Wyd. WZiA Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce 2001.

Inne źródła

- Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010, Warszawa, grudzień 2002.
- Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002–2010, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, listopad 2002.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku*, Wytyczne dla resortów, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 1999.
- Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska z dnia 31 stycznia 1980 roku (Dz.U. 94.49.196, z późn. zm.).

The Place of Sustainable Development in the Polish and the EU Ecological Policy at the Beginning of the XXth Century

Summary

In the paper are presented basic assumptions of the concept of sustainable development. Efforts were made to show how this concept affects the shaping of the Polish as well as the EU ecological policy.

Notwithstanding the fact that realisation of sustainable development allows for the balance between the society, economy and environment, warranting thereby security for

life, development and functioning of next generations, its principles are not however within the focus of politics performed for example by the European Union. Despite many declarations made on behalf of sustainable development, many organisations and states do not meet them to the full either. Therefore, when looking prospectively, it seems necessary to re-introduce sustainable development principles, which will require meeting a number of conditions both of Poland and other EU countries. These conditions should be met as soon as possible, as one ought to remember that the effects of present-day actions on behalf of sustainable development will appear just after many years.